

Výklad vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. – nejčastější otázky a odpovědi

Mohou se žáci bez zdravotního postižení vzdělávat i nadále v základních školách s upraveným vzdělávacím programem?

S účinností od 1. 9. 2011 se stanovují nové podmínky pro možnost vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen: „žáci“) bez zdravotního postižení ve třídách, odděleních a studijních skupinách zřízených pro žáky se zdravotním postižením. Zařazení žáka bez zdravotního postižení do školy, třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením se nově upravuje jako výjimečné opatření výlučně konané v zájmu žáka a platné na omezenou dobu. Zákonným zástupcům žáků bez zdravotního postižení, kteří byli zařazení do školy před účinností vyhlášky č. 147/2011 Sb., by měli ředitelé dotčených škol nabídnout přestup jejich dítěte do „běžné“ základní školy. Při přestupu žáků škola postupuje podle § 49 odst. 1 a 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona), v platném znění, s využitím individuálního vzdělávacího plánu. Pokud však zákonný zástupce žáka o přestup nepožádá, resp. nedá k návrhu na přestup souhlas, je nutno těmto žákům umožnit vzdělávání podle dosavadního způsobu. Rozhodnutí zákonného zástupce žáka je třeba respektovat.

Vzdělávání žáků bez zdravotního postižení se uskutečňuje v souladu s ustanovením § 3 odst. 1 a 2 vyhlášky č. 147/2011 Sb., tzn., že tyto žáci se nevzdělávají podle vzdělávacího programu upraveného pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Školy využívají RVP ZV, část. D, kap. 8, s možností využití individuálního vzdělávacího plánu podle § 18 školského zákona.

Všechny takovéto případy je však třeba řešit v kontextu naplňování Úmluvy o právech dítěte a v nejlepším zájmu dítěte.

Jak se máme nyní (po nabytí účinnosti vyhlášky č. 147/2011 Sb.) zachovat k nově přijatým dětem bez postižení?

Novela, provedená vyhláškou č. 147/2011 Sb., nabyla účinnosti 1. 9. 2011. Nový postup přijímání žáků do škol zřízených pro žáky se zdravotním postižením či jejich vzdělávání podle upravených vzdělávacích programů bude uplatňován až od tohoto data.

Doporučení školských poradenských zařízení vydávaná od 1. 9. 2011 budou v případě doporučení zařazení žáka do školy nebo do vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením platná po dobu určitou, nejvýše po dobu jednoho roku. Následné doporučení školského poradenského zařízení musí být proto školským poradenským zařízením vydáno do termínu skončení platnosti doporučení předchozího, tak, aby doporučení na sebe časově navazovala.

K § 1 odst. 2 a 3 – Jaký je rozdíl mezi vyrovnávacími a podpůrnými opatřeními – kdy se jedná o integraci?

Podpůrná opatření jsou určena žákům se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají v režimu speciálního vzdělávání, ať formou individuální integrace či ve třídě nebo škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením.

Vyrovňovací opatření jsou určena žákům, jejichž speciální vzdělávací potřeby plynou ze zdravotního znevýhodnění nebo sociálního znevýhodnění.

Pouze u žáků se zdravotním postižením je možné hovořit o integraci, protože jen pro tyto žáky existuje možnost jejich vzdělávání ve třídě/škole samostatně zřízené pro žáky se

zdravotním postižením. Ostatní kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se standardně vzdělávají ve školách a třídách „hlavního vzdělávacího proudu“.

K § 1 odst. 5 – Lze žáky s těžkým zdravotním postižením integrovat, když vyhláška hovoří o podpůrných opatřeních, a za jakých podmínek tyto žáky integrovat?

V souladu se zněním § 36 odst. 5 školského zákona žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem v obvodu, ve kterém má žák trvalý pobyt (spádová škola), pokud pro něho jeho rodiče nezvolili školu jinou. To se týká všech žáků se zdravotním postižením, tedy i žáků s těžkým zdravotním postižením.

Se vzděláváním dítěte ve třídě/škole zřízené pro žáky se zdravotním postižením musí jeho zákonný zástupce souhlasit (dát informovaný souhlas). Pokud by se zařazením dítěte do takovéto třídy/školy zákonný zástupce nesouhlasil, vzdělává se žák ve spádové škole, případně jiné „běžné škole“, je tedy integrován do třídy hlavního vzdělávacího proudu a jeho vzdělávání se uskutečňuje za pomoci podpůrných opatření.

K § 1 odst. 6 – Jaká jsou diagnostická kritéria a nástroje pro zjištění sociálního znevýhodnění?

Kdo je kompetentní stanovit, že se jedná o žáka se sociálním znevýhodněním? Bude to uvedeno v doporučení školského poradenského zařízení, neboť tento žák může být do školy, třídy a studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením zařazen nejdéle na dobu 5 měsíců.

Smyslem vyrovnávacích opatření je podpořit školní úspěšnost žáka, jehož speciální vzdělávací potřeby nejsou důsledkem zdravotního postižení. Při zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka, jejich příčin a při stanovování potřebných vyrovnávacích či podpůrných opatření školským poradenským zařízením se uplatňují nástroje diferenciální diagnostiky s cílem zjistit příčiny speciálních či jiných individuálních vzdělávacích potřeb konkrétního žáka.

Pro poradenskou práci školského poradenského zařízení tedy není prvotní „diagnostikovat“ sociální znevýhodnění, ale naopak k této kategorii znevýhodnění dospět přes analýzu příčin problémů ve vzdělávání žáka, k jejichž řešení má školské poradenské zařízení odborně přispět.

Sociální znevýhodnění je třeba v kontextu vyhlášky č. 147/2011 Sb. chápat jako pedagogickou kategorii pro účely vzdělávání žáka a využití vyrovnávacích opatření.

Možnost využití 5měsíčního pobytu žáka se sociálním znevýhodněním v režimu speciálního vzdělávání je dána zněním § 3 odst. 5 písm. b) vyhlášky č. 147/2011 Sb. K využití uvedeného ustanovení je třeba vyčerpat všechny předcházející možnosti podpory vzdělávání žáka se sociálním znevýhodněním. Skutečnost, že se jedná o pedagogické opatření ve prospěch žáka se sociálním znevýhodněním, proto musí být zřejmá.

K ustanovení § 3 odst. 5 vyhlášky - podle jakého vzdělávacího programu bude vzděláván žák se zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním, pokud bude vzděláván ve škole, třídě nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením (např. žák se sociálním znevýhodněním nebo s lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování, který bude vzděláván ve třídě základní školy praktické, kde jsou žáci vzděláváni podle ŠVP zpracovaného dle RVP ZV - LMP)? Bude vzděláván podle svého původního ŠVP? Bude v tomto případě stanovena původní škole nějaká povinnost informovat o vzdělávacím programu tuto novou školu?

Uvedený žák se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním bude pokračovat ve vzdělávání podle původního vzdělávacího programu kmenové školy (ŠVP vypracovaného podle RVP ZV), bude však využívat speciálně pedagogických podmínek školy nové.

Jak škola konkrétně posoudí, zda důvody pro vzdělávání žáka se zdravotním znevýhodněním přetrvávají (nejméně 1x za rok)? Jak bude škola postupovat, pokud zákonní zástupci žáka nebudou souhlasit s návrhem k návratu žáka do původní školy nebo třídy?

Škola při posuzování výsledků žáka se zdravotním znevýhodněním postupuje za využití standardních evaluačních nástrojů. Při hodnocení aktuálního stavu žáka sleduje jeho případné zklidnění, prospěchové zlepšení, dohnání zameškaného učiva atd.

Ve všech případech je třeba sledovat zájem dítěte. Pokud zákonný zástupce v tomto ohledu neplní své povinnosti, lze doporučit spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

K ustanovení § 7 odst. 1 - Je v souladu s právními předpisy (vyhláška, školský zákon), aby asistent pedagoga samostatně a mimo kolektiv ostatních žáků vyučoval individuálně integrovaného žáka, a to v převážné části vyučovacích hodin stanovených žákovi učebním plánem daného ročníku? Hraje zde roli vzdělání asistenta pedagoga?

Asistent pedagoga je ve smyslu § 2 odst. 2 zákona č. 563/2004 Sb. zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pedagogickým pracovníkem. Náplň práce mu na základě doporučení školského poradenského zařízení stanovuje ředitel školy. Protože se jedná o asistenta **pedagoga**, pracuje vždy pod vedením vyučujícího pedagoga (na 1. stupni třídního učitele, na 2. stupni učitele příslušného předmětu, v širší spolupráci s pedagogem z SPC) . Pokud část vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami vyžaduje oddělený prostor, pracuje asistent pedagoga s žákem či skupinou žáků samostatně, tato forma vzdělávání však nesnímá vedení a zodpovědnost vyučujícího pedagoga za výsledek vyučovacího procesu i bezpečnost žáků. Smyslem funkce asistenta pedagoga však je, aby byla podpořena maximální participace při vzdělávání žáka v kolektivu třídy.

K ustanovení § 9 odst. 1 - Platí, že informovaný souhlas a poučení (dle přílohy vyhlášky) musí být zákonným zástupcem žáka podepsány před vydáním rozhodnutí ředitele školy o zařazení žáka do vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením nebo převedením žáka do vzdělávacího programu základní školy speciální, a že tak nelze učinit až k datu vydání rozhodnutí ředitelem školy a po převzetí tohoto rozhodnutí zákonnými zástupci žáka?

Profesionálně vedený informovaný souhlas a poučení musejí vždy předcházet vydání rozhodnutí ředitele školy, jinak by tento způsob vzájemné komunikace pozbyl smysl.

Platí, že informovaný souhlas a poučení (dle přílohy vyhlášky) musí být zajištěny ve všech organizačních formách, tedy i v případě individuální a skupinové integrace?

Informovaný souhlas a poučení se vztahují na všechny organizační formy vzdělávání. Jejich porovnání se stává hlavním východiskem pro správnou volbu vzdělávací cesty žáka.

K ustanovení § 9 odst. 2 - Na základě čeho vydá zákonným zástupcům žáka školské poradenské zařízení zprávu a doporučení o průběhu diagnostického pobytu žáka ve škole obsahující návrhy vzdělávání žáka? Budou pracovníci školského poradenského zařízení žáka v průběhu diagnostického pobytu sledovat?

Žákům v diagnostickém pobytu věnují zvýšenou pozornost pedagogičtí pracovníci školy, kteří úzce spolupracují s odborníky školských poradenských zařízení podle příslušných ustanovení vyhlášky č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. V závěru diagnostického pobytu bude školským poradenským zařízením zákonným zástupcům vydáno doporučení k nejvhodnější formě a způsobu dalšího vzdělávání.

Podle jakého vzdělávacího programu bude žák v době diagnostického pobytu vzděláván (žák dosud vzděláván dle ŠVP zpracovaného dle RVP ZV bude na diagnostickém pobytu v základní škole praktické, kde je vyučováno podle ŠVP zpracovaného podle RVP ZV - LMP)?

Smyslem diagnostického pobytu je zjistit příčiny školního selhávání, resp. problémů ve vzdělávání žáka, které nebylo možné jednoznačně určit standardním způsobem v průběhu vyšetření školským poradenským zařízením a nebylo možné proto stanovit návrh vhodných podmínek vzdělávání žáka a pedagogických opatření.

Žák se bude v době diagnostického pobytu vzdělávat podle toho vzdělávacího programu, podle kterého byl vzděláván dosud, při jeho vzdělávání bude využito podmínek školy/třídy zřízené pro žáky se zdravotním postižením.

Uvedené vyplývá ze zkušební povahy diagnostického pobytu.

K ustanovení § 10 odst. 2 - Dle tohoto ustanovení mohou být ve třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením vzdělávání žáci s jiným typem zdravotního postižení nebo se zdravotním znevýhodněním (maximálně 25 % nejvyššího počtu žáků ve třídě). Podle jakého vzdělávacího programu bude např. vzděláván žák s vývojovou poruchou učení, případně žák s lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování?

Žák bez zdravotního postižení vzdělávaný ve škole s upraveným vzdělávacím programem bude vždy vzděláván podle vzdělávacího programu (IVP, ŠVP vypracovaného podle RVP ZV), bude však využívat speciálně pedagogické podmínky školy. Z RVP ZV bude využita především část D, kapitola č. 8 (8.1 a 8.2) Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Podle novelizovaného znění vyhlášky platí, že žák bez zdravotního postižení se může vzdělávat ve škole nebo třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením jen výjimečně; podle vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením se nemůže vzdělávat ani výjimečně (§ 3 odst. 4 a 5). Bezvýjimečný zákaz vzdělávání žáků bez zdravotního postižení

podle programu pro žáky se zdravotním postižením má dva významy: podle těchto programů se nesmí vzdělávat nejen žák bez jakéhokoli zdravotního postižení, ale ani žák s jiným zdravotním postižením (než tím, pro které je zapovězený vzdělávací program určen). Dotazované ustanovení § 10 odst. 2 na uvedeném nic nemění.

Je pojem „mentální postižení“ vymezen školským zákonem a je možné pojem číselně klasifikovat?

Školský zákon vychází při použití terminologie z oblasti mentálního postižení z mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize zpracované Světovou zdravotnickou organizací (WHO) v Ženevě v roce 1992. Ta poněkud změnila do tohoto roku užívanou klasifikaci, podle které byl nastaven i tehdejší systém vzdělávání.

Za nejlehčí stupeň mentálního postižení se od roku 1992 nepovažuje „mírná mentální retardace“, charakterizovaná IQ 85-69, jak tomu bylo ve starší klasifikaci (bývalí žáci zvláštních škol), ale teprve „lehká mentální retardace“, představující již poměrně výrazné snížení úrovně rozumových schopností (bývalí žáci pomocných škol).

10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí zpracovaná Světovou zdravotnickou organizací WHO v Ženevě, dělí mentální retardaci na:

- „lehkou“ představující IQ 50-69 bodů (F 70),
- „středně těžkou“ představující IQ 35-49 bodů (F 71),
- „těžkou“ představující IQ 20-34 bodů (F 72),
- „hlubokou“ představující IQ nižší než 20 bodů (F 73),
- „jinou“ (F 78), která je používána, když stanovení stupně intelektové retardace je pomocí obvyklých metod zvláště nesnadné nebo nemožné.
- „nespecifikovanou“ (F 79).

Všechny výše uvedené skupiny představují závažné zdravotní postižení, projevující se často navíc s přidruženými symptomy zdravotního oslabení či chronické nemoci (např. epilepsie, metabolické poruchy), často též v kombinaci s jiným zdravotním postižením (pervazivní vývojové poruchy, především autismus, či tělesné postižení v důsledku DMO).

Mgr. Renata Ježková
ředitelka odboru
speciálního vzdělávání, prevence a institucionální výchovy